

Tihomir Vidranski
Kristian Plazibat

ANALIZA MATERIJALNIH, PROSTORNIH I METODOLOŠKIH ASPEKATA KINEZITERAPIJSKOG PROGRAMA OSOBA OBOLJELIH OD CEREBRALNE PARALIZE

1. UVOD I PROBLEM

Cerebralna paraliza nije bolest s posebnom etiologijom, patogenezom i kliničkom slikom, nego predstavlja sindrom u kojem dominira piramidni ili ekstrapiramidni poremećaj, spastična paraliza ili ataksija. Brojna istraživanja su pokazala da osobe smanjenih tjelesnih sposobnosti sudjelovanjem u tjelesnim aktivnostima ostvaruju brojne psihološke, društvene, zdravstvene, funkcionalne i ekonomske koristi.

Govoriti danas o analizi kvalitete rada u primijenjenim područjima kineziologije, pa tako i u području kineziterapije, nemoguće je bez sagledavanja materijalnih uvjeta rada kao osnovice za provedbu bilo koje razine ozbiljnog kineziterapijskog postupka.

Zbog tehničke neprilagođenosti sprava u većini komercijalnih mjesta za vježbanje i nemogućnosti odvijanja tjelesnog vježbanja bez premještanja vježbača iz invalidskih kolica na spravu, rad s osobama koje su preboljele cerebralnu paralizu zahtjeva posebne metodičke zahtjeve pomaganja i asistencija u odnosu na populaciji s kojom se provodi proces tjelesnog vježbanja. Stoga se u ovom radu analiziraju osnovni metodološki zahtjevi asistencije kod premještanja osoba s cerebralnom paralizom i pristupa s invalidskim kolicima u odnosu prema spravi i asistenciji.

2. CILJ RADA

Cilj rada je analiza mogućnosti provedbe kineziterapijskog programa osoba oboljelih od cerebralne paralize u uvjetima standardne, specifično neprilagođene gimnastičke dvorane s gledišta materijalnih, prostornih i metodoloških kinezioloških aspekata.

3. METODE RADA

3.1. Uzorak ispitanika

Populacija sedam odraslih osoba oboljelih od cerebralne paralize, članova "Društva invalida dječje i cerebralne paralize" sa sjedištem u Dalmatinskoj ulici 1 u Zagrebu.

Sudionici ovog kineziterapijskog programa su bili dragovoljno uključeni rekreativci, različite kronološke dobi, spola, motoričkog hendikepa, odnosno tipa cerebralne paralize.

3.2. Opis eksperimentalnog postupka

Kineziterapijski program se provodio jedanput tjedno, četiri puta mjesečno tijekom osam mjeseci. Struktura trenažne jedinice se provodila kroz uvodni, glavni i završni dio vježbanja u okviru jednog treninga. Rad je bio organiziran tako da u kružnim, staničnim i individualnim oblicima rada, vježbači prolaze radna mjesta uz asistenciju studenta Kineziološkog fakulteta, naraštaj 1996./1997., a pod nadzorom mentorice, nositeljice Katedre iz kineziterapije doc. dr. sc. Dubravke Čilige.

Tablica 1. Raspored radnih mjesta na kojima se odvijalo tjelesno vježbanje:

RED. BR. TRENAŽNOG OPERATORA	MIŠIĆI KOJI SE AKTIVIRAJU PRI IZVEDBI VJEŽBE:	CILJ VJEŽBE:
1. radno mjesto: Sprava za jačanje prednje strane mišića trupa	- m. rectus abdominis, psoas minor, iliocus, psoas major	jačanje mišićne skupine s ciljem prevencije i ublažavanja posljedica kontraktura
2. radno mjesto: Sprava za jačanje stražnje strane mišića trupa	- m. spinalis dorsi, langissimus dorsi, sternocleidomastoideus, ilio costalis lumbalis	jačanje mišićne skupine s ciljem prevencije i ublažavanja posljedica kontraktura
3. radno mjesto: Sprava za jačanje stražnje strane mišića nogu	- m. gluteus medius, maximus i minimus, m.semitendinosus, biceps femoris, semimembranosus, gastrocnemius, soleus, popliteus	jačanje mišićne skupine s ciljem prevencije i ublažavanja posljedica kontraktura
4. radno mjesto: Sprava za jačanje prednje strane mišića nogu	m. quadriceps femoris	jačanje mišićne skupine s ciljem prevencije i ublažavanja posljedica kontraktura
5. radno mjesto: Bench-press sprava	m. pectoralis major, deltoideus, triceps brachi	jačanje mišićne skupine s ciljem prevencije i ublažavanja posljedica kontraktura
6. radno mjesto: Lat sprava(prednje vučenje)	m. latissimus dorsi, erector spinae, deltoideus, biceps brachii, m. podlaktice	jačanje mišićne skupine s ciljem prevencije i ublažavanja posljedica kontraktura
7. radno mjesto: Lat sprava(stražnje vučenje)	m. latissimus dorsi(najviše radi vanjski dio), biceps brachii - m.podlaktice	jačanje mišićne skupine s ciljem prevencije i ublažavanja posljedica kontraktura
8. radno mjesto: Švedske ljestve	m.gadricepsfemoris, m.gluteus maximus, biceps femoris, erector spinae, soleus, m.podlaktice, m.trapezius	istezanjem se postiže efekt ubrzanog oporavka, relaksacije i smanjenje intenziteta vježbanja između prelaska na sljedeće radno mjesto
9. radno mjesto: Strunjača	sve mišićne grupacije koje sudjeluju u hodu	aktivno razgibavanje zglobova do maksimalno mogućih granica

Ovakva organizacija i način rada prilikom provođenja tjelesnog vježbanja na spravama s osobama koje su preboljele cerebralnu paralizu omogućio je studentima Kineziološkog fakulteta provođenje prakse i stjecanje potrebnih praktičnih znanja iz područja primijenjene kineziterapije.

4. REZULTATI I DISKUSIJA

Kroz artikulaciju trenažnog postupaka s obzirom na uvodni, glavni i završni dio primjenjivalo se više kineziterapijskih postupaka s primarnim ciljem sprečavanja kontraktura.

Uvodni dio trenažnog postupka podrazumijevao je individualno provođenje aktivnog razgibavanja zglobova do maksimalno mogućih granica, jer svaki je vježbač karakterističan zbog težine i raznovrsnosti, te lokalizacije oštećenja živčanog sustava. Rezultati skupnih vježbi prema dosadašnjim istraživanjima pokazuju daleko slabije rezultate. Tehnika izvođenja vježbi sastojala se u neforsiranom, pasivnom pokretu zgloba koji se izvodio do blizu spastičke reakcije, a ona se očituje u pojavi povratnog grča zgloba, uvijek kada se preko nje neoprezno prelazi. U sljedećem pokušaju nastojalo se povećati opseg pokreta zgloba kako bi se došlo do veće ekscurzije, a da se opet time ne provocira spastička reakcija. Pri ovim radnjama stječe se utisak istezanja elastične opruge da bi se nakon određene granice, u položaju zgloba osjetio njegov slobodan hod kao znak da je spazam prebrođen. Pri tom uvijek treba pomišljati na funkcionalne odnose pojedinih skupina mišića na donjim ekstremitetima, kao i na svojstva skraćivanja ne samo mišića nego i vezivnog tkiva u području zglobova, budući da su kontrakture koje se najčešće javljaju uglavnom miogene i tenogene.

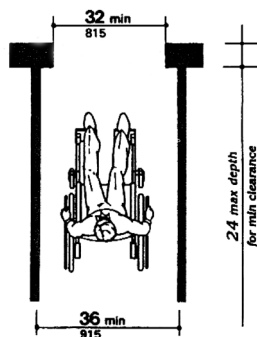
Trenažna sredstva koja su korištena radi ostvarenja ciljeva glavnog djela treninga su: vježbanje na fitness spravama (Tablica 1.), istezanje na švedskim ljestvama, te vježbe hodanja i ravnoteže na strunjačama. Vježbe hodanja i ravnoteže odvijala su se u slobodnom prostoru na strunjači uz pomoć studenta-asistenta od koga se zahtijevala velika angažiranost i strpljenje. U idealnim uvjetima rada bilo bi dobro vježbe hodanja i ravnoteže najprije izvoditi uz pomoć gimnastičkih ruča. Vježbe istezanja na švedskim ljestvama izvodila su se na način vješanja odnosno prihvaćanja pothvatom i nathvatom vježbača o pritku švedskih ljestvi tako da je vježbač okrenut prema ili od švedskih ljestvi i na taj način težinom svoga tijela utječe na pasivno istezanje. Istezanjem se postizala bolja opskrbljenost mišića krvlju, kisikom, hranjivim tvarima te pospješivanjem uklanjanja metabolita, ugljičnog-dioksida, štetnih tvari, te se na taj način postizao efekt ubrzanog oporavka, relaksacije i smanjenja intenziteta vježbanja između prelaska na sljedeću spravu.

Trenažna sredstva koja su se koristila u završnom dijelu treninga su vježbe istezanja, relaksacije i disanja koja su se odvijala na strunjačama kao i igre valjanja i kotrljanja.

Najčešće su korištene vježbe aktivnog razgibavanja zglobova do maksimalnih granica s naglaskom na udove zahvaćene spasticitetom. Korištena je identična tehnika aktivnog razgibavanja zglobova do maksimalnih granica opisana u uvodnom djelu treninga.

Vježbe disanja i relaksacije su se izvodile dubokim, repetativnim trbušnim udisajima i izdisajima, udah na nos, izdah na usta, te se tako u zauzimanju individualne, ugodne pozicije tijela u prostoru postizao efekt relaksacije i ubrzanog fiziološkog i psihičkog oporavka vježbača. Igre valjanja i kotrljanja realizirane u završnom djelu treninga, pokazale su se dobre zbog međusobne fizičke i socijalne komunikacije osoba s invaliditetom i pozitivnih emocionalnih reakcija koje su pobuđivale među vježbačima.

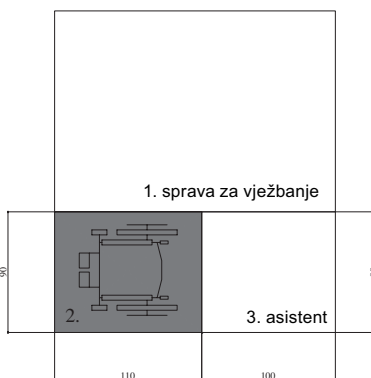
S aspekta materijalnih uvjeta rada uzimajući u obzir činjenicu da se vježbanje istodobno odvijalo na svim spravama, te da potrebu za prostorom imaju i asistent i invalidska kolica, prostorna dispozicija sprava nije zadovoljavala uvjetima koji su potrebni za izvođenje vježbi na spravama osoba s invaliditetom. Zbog sličnosti problematike i potrebe za racionalizacijom prostora koja je vezana uz osobe s invaliditetom, Slikom 1. je prikazano idejno rješenje prostora do kojeg se došlo u području arhitekture.

Slika 1. prikazuje minimalne dimenzije prostora za prolazak osobe sa invaliditetom u invalidskim kolicima, koje se kao takve mogu uzeti kao osnovne smjernice prilikom dimenzioniranja komunikacijskih koridora u kojima se očekuje promet ljudi u invalidskim kolicima.

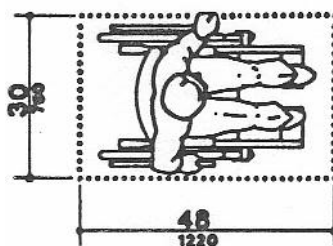
Iz analize potrebnih prostora za osobe s invaliditetom prilikom provedbe ovog programa došlo se do zaključka da je za vježbanje na spravama osoba s invaliditetom (invalidskim kolicima) potrebno je osigurati sljedeći prostor:

- Prostor za spravu,
- Prostor za invalidska kolica,
- Prostor za asistenta i manevar koji je potreban za premještanje osobe s invaliditetom iz kolica na spravu i obrnuto.

Slika 2.

Iz ovog shematskog prikaza razvidna su sva tri prostora. Prostor potreban za spravu je fizički prostor određen veličinom i dimenzijama svake pojedine sprave i najčešće se razlikuje od sprave do sprave. Dimenzije sprave je moguće dobiti iz kataloških podataka o spravama u kojima se nalaze podaci o tehničkim karakteristikama svake pojedine sprave. To znači da u dimenzije tlocrta sprave treba unositi krajnje dimenzije sprave koje sprava zauzima u prostoru. Nakon definiranog prostora za spravu može se prijeći na određivanje prostora za kolica i osobu s invaliditetom, te prostora za asistenta i asistenciju. Prostor potreban za kolica i osobu s invaliditetom je također fizički određen prostor dimenzijama kolica i minimalnim prostorom koji je potreban za pristup spravi.

Slika 3.

Uzimajući u obzir rješenja do kojih se došlo u arhitekturi, te rješenja koja su se pokazala prijeko potrebna u praksi, dimenzije tog prostora bi trebale biti minimalno 120 x 90cm (Slika 3.). U prostoru dimenzija 120 x 90cm kolica su smještena tako da 90 cm određuje veličinu prostora u kojem su kolica smještena po širini, a 120 cm određuje veličinu prostora u kojem su kolica smještena po dužini. Dakako da je poželjno da dimenzije ovih prostora budu veće i da ovako definiran prostor

predstavlja samo orijentacijske vrijednosti najmanjeg poželjnog prostora u dispoziciji prostora koji zadovoljava uvjetima koji su dovoljni za izvođenje vježbi na spravama osoba s invaliditetom. Treći prostor koji je potrebno osigurati kod ovakve vrste tjelesnog vježbanja je prostor potreban za asistenta i asistenciju premještanja osobe s invaliditetom iz kolica na spravu i obrnuto. Potreba za zauzimanjem različitih položaja prilikom asistencije (počučanj, iskorak, korak, pretklon, otklon) te antropometrijskih i biomehaničkih karakteristika asistencije, pokazalo se da su minimalne dimenzije prostora koji je potreban za asistenta i asistenciju premještanja osobe s invaliditetom 100 x 90cm (Slika 2.).

Slika 4.

Slika 5.

Slika 6.

Na dimenzije ovog prostora utječu i antropometrijske karakteristike osobe s invaliditetom i antropometrijske karakteristike asistenta. Motoričke sposobnosti koordinacija i snaga asistenta i osobe s invaliditetom kao i stupanj njezinog motoričkog hendikepa utječu na efikasnost asistencije i veličinu prostora koja je potrebna za nju. Prilikom provođenja kineziterapijskog programa pokazalo se da studenti-asistenti s manje fizičke snage i osobe s većom razinom motoričkog hendikepa zahtijevaju veći prostor za asistenciju, ali koji se još uvijek relativno nalazi unutar prostora dimenzija 90 x 100cm (Slika 4.,5.,6.). Dakako da se i dimenzije ovog prostora mogu uzeti samo kao orijentacijska rješenja prilikom dispozicije prostora koji zadovoljava uvjetima potrebnim za izvođenje vježbi na spravama osoba s invaliditetom.

5. ZAKLJUČAK

Na osnovi provedenog kineziterapijskog programa može se zaključiti da je uključenje osoba koje su oboljele od cerebralne paralize u programe vježbanja na

spravama zbog materijalnih i metodoloških aspekata moguće i ostvarivo jedino uz velik angažman društva u cjelini. Ovaj rad može poslužiti kao orijentir i smjernica u radu stručnih osoba koje organiziraju i provode adaptirane, odnosno prilagođene tjelesne aktivnosti s ovom populacijom vježbača. Kroz rješavanje problematike planiranja i programiranja te metodičkih postupaka tjelesnog vježbanja na spravama osoba koje su oboljele od CP, pokazalo se da se samo empirijskim istraživanjima, individualnim pristupom te kontinuiranim praćenjem, provjeravanjem i analiziranjem informacija o tijeku i učincima tjelesnog vježbanja može doći do informacija o njihovim učincima na kliničku sliku bolesnika. Upravo ovaj rad može poslužiti kao dobar predložak u počecima rješavanja ove specifične problematike.

6. LITERATURA

1. Cerebral Palsy-International Sports and Recreation Association, CP-ISRA 1990. "Classification and Sports Rules Manual" 5th edition Doll-Tepper, G., Dams, C., Doll, B. And von Selzam, H.1989.
2. "Adapted Physical Activity" ,Berlin: Springer-Verlag International Sports Organization for the Disabled, ISOD; 1989. Handbook
3. Shepard,R.J. 1990. "Fitness in special populations" Champaign, Illinois: Human Kinetics Books.
4. "Sports'n Spokes"; The Magazin for Wheelchair Sports and Recreation, 1990.
5. Vidranski, T., 2002. "Kineziterapijski program za osobe oboljele od cerebralne paralize". Diplomski rad., Fakultet za fizičku kulturu.